

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 54, Aralık/December 2025, 225-244

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/95841>

ISSN 2791-6812

Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Tanrı Algısı ve Batıl İnanç Davranışları Üzerine Bir Araştırma

A Study on God Perception and Superstitious Behaviours of the Students of the Faculty of Sport Sciences

Yazar Bilgisi Author Information

Soner ERCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Burdur, Türkiye
Asst. Prof., Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology, Burdur, Türkiye
sonerercan@mehmetakif.edu.tr, www.orcid.org/0000-0002-0383-513X

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Author declares that he get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Author declares that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1724573
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
21 Haziran/June 2025	2 Aralık/December 2025

Öz

Çalışmada Tanrı algısı ile batıl inanç arasındaki ilişki konu edinilmektedir. Çalışmanın amacı, bireylerin Tanrı algısı ile batıl inanç davranışlarının ilişkisinin ortaya konulması ve bu kapsamda Tanrı algısının batıl inancı yordama düzeyinin tespit edilmesidir. Bununla birlikte hem batıl inancın hem de Tanrı algısının demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi de çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmanın problem cümlesi; "Tanrı Algısı Ölçeğinin (TA) (Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular) alt boyutları, Batıl İnanç Davranışları Ölçeğinin anlamlı yordayıcısı mıdır ve aralarında bir ilişki var mıdır?" şeklindedir.

Nicel yöntemin benimsendiği çalışmanın örneklemini spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören 268 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya yaş ortalaması 20,72 olan katılımcıların 138'i kadın, 130'u erkek toplam 268 spor bilimleri fakültesi öğrencisi dahil edilmiştir. Çalışma 2025 yılı Mart, Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kişisel bilgi formu, Sporda Batıl İnanç Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği ve Tanrı Algısı Ölçeği ile veri toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında normal dağılım gösterdiği için parametrik testler ve hiyerarşik regresyon ile analiz edilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre; katılımcıların "Seven Tanrı alt boyutu" ve "Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutu" puanlarının yüksek; "batıl inanç", "Uzak/Umursamaz Tanrı alt boyutu", "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutu", "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutu" puanlarının düşük olduğu görülmektedir. "Seven Tanrı" ile "Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunda" kadınların; "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutunda" ise erkeklerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu yönüyle de anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. "Seven Tanrı" ile "Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunda" sosyoekonomik durumu orta düzey olan bireylerin en yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu ve bu yönüyle de anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. "Batıl inanç" ile "Uzak/Umursamaz Tanrı alt boyutunda" zayıf düzey ilişki; "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutunda" orta düzey ilişki; "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutunda" da orta düzey ilişki tespit edilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda; tek başına "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutu" batıl inancın %10,0'unu açıkladığı bulunmuştur. "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutuna", "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutunun" eklenmesiyle birlikte batıl inancın açıklanma oranının %11,5'e yükseldiği tespit edilmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmaların farklı örneklem grupları ve yöntemler ile gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Tanrı Algısı, Batıl İnanç, Gençlik, Sporcu.

Abstract

The study focuses on the relationship between God perception and superstition. The purpose of this study is to reveal the relationship between individuals' God perception and their superstitious behaviors, and in this context, to determine the extent to which perception of God predicts superstition. Furthermore, another objective of the study is to determine whether both superstition and God perception differ according to demographic variables. The research question of the study is as follows: "Are the sub-dimensions of the God Perception Scale (Loving God, Positive Feelings Towards God, Distant/Uncaring God, Frightening and Punishing God, Negative Feelings Towards God) significant predictors of the Superstitious Behaviors Scale, and is there a relationship between them?"

The study, which adopted a quantitative method, included a sample of 268 students studying at the Faculty of Sports Sciences. A total of 268 students, 138 female and 130 male, with an average age of 20.72, were included in the study. The study was conducted in March, April, and May 2025. Data were collected using a personal information form, the Attitude Towards Superstitious Behaviors in Sports Scale, and the God Perception (GP) Scale. Since the obtained data showed a normal distribution, they were analyzed with parametric tests and hierarchical regression in the SPSS program.

According to the findings obtained in the study, it is seen that the participants had high scores in the "Loving God sub-dimension" and "Positive Feelings Towards God sub-dimension", and low scores in the "Superstition", "Distant/Uncaring God sub-dimension", "Frightening and Punishing God sub-dimension", and "Negative Feelings Towards God sub-dimension". It was determined that women had higher average scores in the "Loving God" and "Positive Feelings Towards God" sub-dimensions, and men had higher mean scores in the "Frightening and Punishing God" sub-dimension, and that a significant difference was found. It was determined that individuals with a medium socioeconomic status had the highest average scores in the "Loving God" and "Positive Feelings Towards God" sub-dimensions, and that a significant difference was found. A weak level relationship was found between "Superstition" and the "Distant/Uncaring God sub-dimension"; a moderate level relationship was found between the "Frightening and Punishing God sub-dimension"; and a moderate level relationship was found between the "Negative Feelings Towards God sub-dimension". As a result of the regression analysis, it was found that the "Negative Feelings Towards God" sub-dimension alone explained 10.0% of superstition. It was found that with the addition of the "Frightening and Punishing God sub-dimension" to the "Negative Feelings Towards God sub-dimension," increased the explanation rate of superstition to 11.5%. It is recommended that future research should be conducted with different sample groups and methods.

Keywords: Psychology of Religion, God Perception, Superstition, Youth, Sportsman.

Giriş

Jung, Tanrı'dan bahsederken çoğunlukla Tanrı imgesini kullanmaktadır¹ ve Tanrı, bireyin kazanımıyla değil de algılaması ile var olmaktadır.² Tanrı tasavvurunu, psikoanalitik ekol "*duygusal tecrübe*" şeklinde açıklamaktadır.³ Tanrı deneyimleri, bilinçteki canlılık ve odaklanma derecelerine göre değişmektedir.⁴ Birey kendi davranışlarının müsebbibi olarak kendini görüyorsa (iç kontrol); bu, hayatına müdahale eden bir Tanrı inancı ile uyumsuz olacaktır. Dolayısıyla birey için Tanrı, kısıtlayıcı olan ve kontrol edenden ziyade özgürleştirici ve kontrolsüz olarak algılanacaktır. Ya da bunun tersi olarak; bireyde talepkâr, güçlü ve kontrolcü bir Tanrı, kendi kaderinin efendisi (dış kontrol) olmadığını algılayacaktır.⁵

Vergote (1999); bir dine mensup olan bireylerin, mensubu oldukları dinin Tanrı'sını betimlerken psikolojileri, eğitimleri ve kültürel çevreleri ölçüsünde betimlediklerini ifade etmektedir.⁶ Özer'e (2019) göre; bireylerde Tanrı tasavvurunun oluşması için ön koşul olarak Tanrı algısına ihtiyaç duyulurken, Tanrı algısının oluşması için de ön koşul olarak Tanrı kavramına ihtiyaç duyulmaktadır.⁷ Yıldız ve Ünal (2017); "*temsil, imaj ve canlandırma*" kavramlarına dayandırarak Tanrı tasavvuru tanımı yaparken⁸; Hacıkeleşoğlu ve Karaca (2021) "*duygu, düşünce ve imge*" kavramlarına dayandırarak Tanrı tasavvuru tanımı yapmaktadır.⁹ Güler (2007), Tanrı algısını tanımlarken öncelikle bireyde Tanrı'ya dair bilgi olması gerektiğini, Tanrı algısının oluşması için bireyin inanıp inanmamasının önemli olmadığını, önemli olanın bireyin "*atıf, duygu, düşünceleri*" olduğunu ifade etmektedir. Bireyin Tanrı algısının oluşmasında sevgi ve korku iki temel duygu olarak ifade edilmektedir. Sevgi, bireyin Tanrı'yı şefkatli olarak algılamasına; korku ise Tanrı'yı cezalandırıcı olarak algılamasına sebep olmaktadır.¹⁰

Bireyin yaşadıklarını anlamaya ve izah etmeye çalışması birey için yüklenme sürecini oluşturmaktadır. Bu, olan biteni nedeniyle anlama süreci için tüm dinler

¹ Ali Rıza Aydın, "Tanrı Algısına Jungçu Bir Bakış", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 60.

² Cihad Kısa, *Carl Gustav Jung'da Din ve Bireyleşme Süreci* (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2005), 56.

³ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Tanrıyı Tasavvur Etmek* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), 29.

⁴ William P. Alston, "The Perception of God", *Philosophical Topics* 16/2 (1988), 26.

⁵ Peter Benson - Bernard Spilka, "God Image as a Function of Self-Esteem and Locus of Control", *Journal for the Scientific Study of Religion* 12/3 (1973), 298.

⁶ Antoine Vergote, *Din, İnanç ve İnançsızlık (Psikolojik İnceleme)*, çev. Veysel Uysal (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999), 181.

⁷ Özer Çetin, "Rollo May'de Tanrı Tasavvuru ve Psikolojik Yansımaları", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/35 (2019), 175-176.

⁸ Murat Yıldız - Vehbi Ünal, "Tanrı Tasavvuru ile Engelliliğe Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 9.

⁹ Hızır Hacıkeleşoğlu - Faruk Karaca, "Ebeveyn Tutumlarının Tanrı Tasavvuru İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2021), 201.

¹⁰ Özlem Güler, "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/1 (2007), 123-125.

bireylere izah getirmektedir. Her birey izah için aynı derecede dine müracaat etmediği için bazen dini kavramlar yerine başka kavramlara da müracaat edilmektedir.¹¹

Kökene antik Yunan'a kadar dayanan ve M.Ö. 4. yüzyıldan günümüze kadar süregelen batıl inanç, seçkinler tarafından tavsiye edilen dini uygulamalarla zıtlık içinde bulunmaktadır.¹² Düzenli olarak burç yorumları yapan çok sayıda gazete ve dergiye olan talep ile asırlardır devam eden batıl inancın toplumda yaygınlığı anlaşılmaktadır.¹³ Kavramın öznesinin insan olması hasebiyle hem psikoloji hem de din batıl inanç kavramını gündemine almaktadır ve kavramı kendi perspektifinden tanımlamaktadır.

Nitekim Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisinde “hurafe” maddesi arandığında; hurafenin “*Mantıkî temeli olmayan telakki ve uygulamaları, din adına ileri sürülüp benimsenen bâtil inanç ve davranışları ifade eden bir terim*”¹⁴; Psikoloji Sözlüğünde ise batıl “*Doğal olayların akışının, dua, büyü, kara büyü, uğur getireceğine inanılan nesnelere taşıma, muska yazdırma, ruh çağırma gibi doğüstü veya sihirli güçlerle değiştirileceği inancı; bazen sorgusuz sualsiz kabul edilen ve bilimsel olmayan açıklamalar, inançlar; batıl davranış*” olarak tanımlandığı görülmektedir.¹⁵ Merriam-Webster Sözlüğünde batıl inanç “*cehaletten, bilinmeyenden korkmaktan, büyüye veya şansa güvenmekten veya yanlış bir nedensellik anlayışından kaynaklanan bir inanç veya uygulama; doğüstüne, doğaya veya Tanrı'ya karşı batıl inançtan kaynaklanan irrasyonel bir zihin tutumu; aksi yöndeki kanıtlara rağmen sürdürülen bir düşünce*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶ Kavramın özünde “mantık dışılığı” olması ve bireyin mevcut yaşantısının olağan akışına etki etmesinden dolayı kavramı doğuran ve besleyip geliştiren nedenler araştırılmaktadır.

Morse ve Skinner (1957), aç bir organizmaya yiyecek verildiğinde, devam eden davranışın pekiştirildiğini ve yiyeceğin tekrar tekrar verilmeye devam edildiğinde ise “*batıl inanç*” oluşturulabildiğini¹⁷; Skinner (1992), uyarıcıların pekiştirici değere sahip olduğunu ve batıl inanç davranışları oluşturabileceğini¹⁸; Maranise (2013), batıl inançların olumsuz pekiştirme ile kazanılan edimsel koşullanmalar olduğunu ifade etmektedir.¹⁹

Vyse (1997), batıl inançların özünde raslantısal ve kontrol edilemez şartlar olduğu için belirli olmayan durumlara bir tepki olarak doğduğunun genel olarak kabul

¹¹ Recep Yaparel, “Depresyon ve Dini İnançlar ile Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1994), 276-277.

¹² Stuart A. Vyse, *Superstition a Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2019), 1-2.

¹³ Benno Torgler, “Determinants of Superstition”, *The Journal of Socio-Economics* 36/5 (2007), 713-714.

¹⁴ Ali Murat Yel, “Hurafe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998), 18/381.

¹⁵ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2017), “Batıl”, 109-110.

¹⁶ Merriam-Webster, “Superstition”, (Erişim 21 Şubat 2025).

¹⁷ W. H. Morse - B. F. Skinner, “A Second Type of Superstition in the Pigeon”, *The American Journal of Psychology* 70/2 (1957), 308.

¹⁸ B. F. Skinner, “‘Superstition’ in the Pigeon”, *Journal of Experimental Psychology: General* 121/3 (1992), 274.

¹⁹ Anthony M. J. Maranise, “Superstition & Religious Ritual: An Examination of their Effects and Utilization in Sport”, *The Sport Psychologist* 27 (2013), 84.

edildiğini²⁰; Schippers ve Van Lange (2006) ise batıl inanç davranışının en sık; birey için belirsizliğin yüksek ya da orta düzey olduğu, başarılı olmanın çok önemli olduğu ve kişinin başarısının kendi kontrolünden daha çok dış etkenlere bağlı olarak algılandığı zamanlarda oluştuğunu ifade etmektedir.²¹

Bilişsel-davranışsal açıklamalar batıl inancı kontrol algısı ihtiyacı üzerinden izah etmektedir. Bu ihtiyaç rekabetin yaşandığı, sonucun belirsiz olduğu önemli durumlardan kaynaklanmaktadır.²² Batıl inanç davranışının bireyin kendi çabasından fazlasına ihtiyaç duyulmasına dayandırılmasından hareketle davranışın sebeplerinden biri, bireyin yaşadığı zorlu durumlar ile başa çıkabilmek için yardım talep etme olarak görülebilir. Zorlu durumların insan hayatının tümüne yayılması batıl inancın da aynı şekilde bireyin hayatının tümüne yayılmasına sebep olmaktadır. Bu kadar geniş bir yelpazeye yayılan batıl inancı sınıflandırmak kavramın anlaşılabilirliğini ve bireyin hayatında kapladığı alanı anlamaya yardımcı olmaktadır.

Jahoda (1969), batıl inançları "*kozmojinin veya tutarlı dünya görüşünün bir parçasını oluşturan batıl inanç, toplumsal olarak paylaşılan diğer batıl inançlar, bireyin 'okült' deneyimleri ve kişisel batıl inançlar*" şeklinde sınıflandırmaktadır.²³ Köse ve Ayten (2009), batıl inançları içerik yönünden sınıflandırırken "*bireyin hayatındaki önemli olaylarla, günlük işlerle, hayvanlarla ve din alanıyla ilgili*" olmak üzere dört grupta değerlendirmektedir.²⁴ Lesser (1931); aynı inanç ve uygulamaların hem batıl hem de batıl olmayabileceğini, batıl inanç ve uygulamaların kişiden kişiye veya zamandan zamana değişebileceğini, aynı inanç ve uygulamanın kişi ya da kişiler için batılken artık batıl olmayabileceğini ya da tam tersinin olabileceğini ifade etmektedir.²⁵

Batıl inancın din adına dini bir yer tutması yani dinileşmesi, bireyin din ile ilişkisine de etki etmektedir. Bu noktada özünde "mantık dışı" olan bir kavramın dini bir kavram haline gelmesi, asıl dini esasların yerine geçmesine ve birey ile Tanrı arasında sağlıklı olmayan bir ilişkiye neden olmaktadır. Bireyin Tanrı ile ilişkisinde asıl olan doğru bir Tanrı algısıdır.

Çalışmada, bireylerin Tanrı tasavvurlarının batıl inanç ile ilişkisinin ortaya konulması, bu kapsamda Tanrı algısının batıl inancı yordama düzeyinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte hem batıl inancın hem de Tanrı algısının cinsiyet ve

²⁰ Stuart A. Vyse, *Believing in Magic The Psychology of Superstition* (New York: Oxford University Press, 1997), 201.

²¹ Michaéla C. Schippers - Paul A. M. Van Lange, "The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport: A Study Among Top Sportspersons", *Journal of Applied Social Psychology* 36/10 (2006), 2548.

²² Damien Brevers vd., "Sport Superstition: Mediation of Psychological Tension on Non-Professional Sportsmen's Superstitious Rituals", *Journal of Sport Behavior* 34/1 (2011), 5.

²³ Gustav Jahoda, *The Psychology of Superstition* (London: Allen Lane The Penguin Press, 1969), 10-15.

²⁴ Ali Köse - Ali Ayten, "Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/2 (2009), 51.

²⁵ Alexander Lesser, "Superstition", *The Journal of Philosophy* 28/23 (1931), 620-621.

sosyoekonomik düzey gibi demografik değişkenler açısından farklılaşım farklılaşmadığının tespit edilmesi de çalışmanın amacı olarak ifade edilmektedir.

Çalışmanın problem cümlesi; “Tanrı Algısı (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*) Batıl İnanç Davranışlarının anlamlı yordayıcısı mıdır ve aralarında nasıl bir ilişki var mıdır?” şeklindedir. Problem cümlesine istinaden yazılan alt problemler ise;

- 1- Cinsiyete göre batıl inanç ve Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmakta mıdır?
- 2- Sosyoekonomik duruma göre batıl inanç ve Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak / Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmakta mıdır?

Problem cümlesi doğrultusunda yazılan hipotez cümlesi;

H 1. Tanrı Algısı Ölçeğinin alt boyutları (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*), Batıl İnanç Davranışları Ölçeğinin anlamlı yordayıcısıdır ve aralarında anlamlı bir ilişki vardır şeklinde ifade edilmektedir.

Hipotez doğrultusunda yazılan alt hipotezler ise;

H 1.1. Cinsiyete göre batıl inanç farklılaşmaktadır.

H 1.2. Cinsiyete göre Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmaktadır.

H 1.3. Sosyoekonomik duruma göre batıl inanç farklılaşmaktadır.

H 1.4. Sosyoekonomik duruma göre Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmaktadır.

Ülkemizde Tanrı algısı²⁶ ve batıl inanç²⁷ üzerine farklı örneklem gruplarında yapılan araştırmalar incelendiğinde her iki kavramın birlikte değerlendirilmediği ayrıca

²⁶ Çağla Küçükköseleci, *Yetişkin Bağlanma Stilleri ile Tanrı Algısı Arasındaki İlişkinin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Aracı Değişkeni İle İncelenmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2024), 1-144.; Mehmet Nesim Anuştekin - Behlül Tokur, “Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ile Tanrı Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *The Current Research in Social Sciences and Humanities* 3/4 (2024), 26-39.; Zeynep Karlık - M. Naci Kula, “Manevi Zekâ ve Tanrı Tasavvurlarının Travma Sonrası Büyüme İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (Aralık 2024), 368-406.; Fatma Ulu, *İşitme Engellilik ve Maneviyat* (Ankara: Sonçağ Akademi, 2024), 1-211.

²⁷ Ayşe Özçelik - Osman Taşkın, “Din Eğitiminde Ailenin Benimsediği Batıl İnançların Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri”, *Trabzon İlahiyat Dergisi* 11/2 (2024), 409-434.; Halit Kalli - Sema Yılmaz, “Dini

sporcuların örneklem olarak seçilmediği görülmektedir. Batıl inancın niteliği sporcular özelinde ifade edilecek olursa; yarışma sonucuna dayanan beklenti ile kaygının oluşması, oluşan kaygının korku ve endişeyi tetiklemesi ve bunlarla başa çıkabilmek için başvurulan yöntem olarak batıl inancın işlev görmesidir.²⁸ Bu sebeple çalışmanın din psikolojisi, din eğitimi, spor bilimleri gibi alanlara katkı yapması beklenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Evren ve Örneklem

Sporun bireylerin fizyolojik ve psikolojik özelliklerini geliştirmesi ve mücadele temelli olmasından dolayı Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler çalışmanın evrenini, ölçeğin uygulandığı öğrenciler ise örneklemini oluşturmaktadır.

Çalışmada örneklem tekniği olarak "kolayda örnekleme"²⁹, nicel araştırma yönteminden "ilişkisel tarama" kullanılırken³⁰, ilişki değeri olarak "-1 ile +1" arası kabul edilmiştir.³¹

1.2. Veri Toplama Araçları

Sporda Batıl İnanç Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeği: Çar vd. (2023) tarafından geliştirilen Sporda Batıl İnanç Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin 10 sorudan ve tek boyuttan oluşmaktadır. Çar vd. (2023) ölçeğin Cronbach Alpha değerini ,88 olarak tespit etmiştir. ($KMO=,88$; $\chi^2/df =1,740$; $RMSEA=,061$; $GFI=,944$; $AGFI=,909$; $CFI=,967$; $SRMR=,0446$).³² Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alpha değeri ,874 olarak tespit edilmiştir.

Tanrı Algısı (TA) Ölçeği: Güler'in (2007) geliştirdiği Tanrı Algısı (TA) Ölçeği, 22 soru ve "Seven Tanrı", "Tanrıya Yönelik Olumlu Duygular "Uzak / Umursamaz Tanrı", "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı", "Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular" olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin toplamının güvenilirlik katsayısının ,83 olduğu ifade edilmektedir.³³ Bu çalışma için ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha değerleri "Seven Tanrı ,944; Tanrıya Yönelik Olumlu Duygular ,891; Uzak/Umursamaz Tanrı ,793; Korkutan ve Cezalandıran Tanrı ,690; Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular ,676" olarak tespit edilmiştir.

Tutum, Paranormal İnanç ve Eleştirel Düşünme Eğilimi İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 914-934.

²⁸ Figen Kanbir, "Milli Sporcuların Batıl İnanç Eğilimlerinin Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi", *Kesit Akademi Dergisi* 8/31 (2022), 66.

²⁹ Sait Gürbüz - Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 132.

³⁰ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler* (Ankara: Nobel Yayınları, 2018), 114.

³¹ Ali Şimşek, "Araştırma Modelleri", *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Şimşek (Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2653 Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1619, 2012), 92.

³² Bekir Çar vd., "Sporda Batıl İnanç Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması", *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)* 14/54 (2023), 1318-1330.

³³ Güler, "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 123-133.

Kişisel Bilgi Formu: Yazar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu; örneklemin yaş, cinsiyet ve gelir düzeyi bilgilerini içeren sorulardan oluşmaktadır.

1.3. Veri Toplama Süreci ve Analiz

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 05/02/2025 tarihli ve GO 2025/1122 karar numarası ile izin alınmıştır. Ayrıca çalışmanın yapılabilmesi için Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dekanlık Makamından izin, katılımcılardan da gönüllü onam formu alınmıştır. Çalışma 2025 yılı mart, nisan ve mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. 6 kişilik veri eksik ve hatalı giriş sebebi ile çıkarılmış, analiz 268 kişilik veri üzerinden yapılmıştır. Çalışmanın güvenilirliği %95 (0,05) dahilindedir.³⁴

Veri toplama işlemi yazar tarafından online olarak yapılmıştır. Bir katılımcının anketi doldurma süresi yaklaşık olarak 5-10 dakika civarı sürmüştür. Yapılan analizler SPSS 22.0 programı ile yapılmıştır. Analizler ile ilgili bilgiler Tablo 3'te ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

Bulgular

Tablo 1: Örnekleme Ait Bilgiler

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	138	51,5
	Erkek	130	48,5
Gelir Düzeyi	Düşük	44	16,4
	Orta	198	73,9
	Yüksek	26	9,7
Toplam		268	100

Örneklemin demografik özellikleri değerlendirildiğinde; cinsiyet değişkeninde (%51,5)'ini kadınların, (%48,5)'ini erkeklerin oluşturduğu; gelir düzeyi değişkeninde ise (%16,4)'ünü düşük, (%73,9)'unu orta ve (%9,7)'sini yüksek düzey bireylerin oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 2: Yaş Değişkenine Ait Sonuçlar

	Min.	Max.	$\bar{x}$	Ss
Yaş	18,0	38,0	20,72	2,68

Örneklemin yaş ortalamasının 20,72 olduğu görülmektedir. Örneklemini lisans öğrencileri oluşturduğu için, grubun yaş ortalaması beklenen düzeydedir.

Tablo 3: Ölçeklere Ait Sonuçlar

	$\bar{x}$	Ss	Basıklık	Çarpıklık	Cronbach
Batıl İnanç	2,40	,83	-,196	,224	,874
Seven Tanrı	3,90	1,0	,218	-,930	,944
Tanrı'ya Yönelik Olumlu D.	3,93	1,0	,159	-,929	,891
Uzak /Umursamaz	1,93	,95	,290	,950	,793

³⁴ Baki Şahin, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, ed. Abdurrahman Tanrıoğen (Ankara: Anı Yayıncılık, 2021), 106.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	2,12	,95	,158	,770	,690
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	2,18	,94	-,071	,574	,676

Tablo 3'te ölçeklere ilişkin ortalama, standart sapma, basıklık, çarpıklık ve Cronbach Alpha değerleri yer almaktadır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Normal dağılım için çarpıklık – basıklık değerlerinin “±1” de bulunması kabul gördüğü için³⁵, bağımsız örneklem t testi, anova, korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizleri uygulanmıştır.³⁶ Örneklemin “batıl inanç” puanlarının düşük, “Seven Tanrı alt boyutu” puanlarının yüksek, “Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutu” puanlarının yüksek, “Uzak/Umursamaz Tanrı alt boyutu” puanlarının düşük, “Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutu” puanlarının düşük, “Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutu” puanlarının düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Cinsiyet

Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Batıl İnanç	Kadın	138	2,42	,81	,407	,407
	Erkek	130	2,38	,87		
Seven Tanrı	Kadın	138	4,05	,94	2,614	,009
	Erkek	130	3,73	1,05		
Tanrı'ya Yönelik Olumlu D.	Kadın	138	4,06	,97	2,051	,041
	Erkek	130	3,80	1,09		
Uzak /Umursamaz	Kadın	138	1,85	,93	-1,301	,194
	Erkek	130	2,01	,96		
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Kadın	138	2,00	,91	-2,050	,041
	Erkek	130	2,24	,98		
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	Kadın	138	2,11	,90	-1,295	,197
	Erkek	130	2,26	,97		

Tablo 4'te ifade edilen analize göre, batıl inanç ve Tanrı algısının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. “Seven ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunda” kadınların; “Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutunda” ise erkeklerin ortalama puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya benzer bir şekilde sonuçlanan araştırma Sami (2024) tarafından yapılmış ve kadınların olumlu Tanrı tasavvuruna, erkeklerin ise olumsuz Tanrı tasavvuruna sahip oldukları³⁷; Anuştekin ve Tokur (2024) tarafından yapılan araştırmada kızların Tanrı algısının erkeklerden daha olumlu olduğu³⁸; Oktay ve Şentepe Lokmanoğlu (2020) tarafından yapılan araştırmada Tanrı sevgisinde kadınlar

³⁵ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*, 214.

³⁶ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*, 229-284.

³⁷ Said Sami, *Çocukluk Yaraları ve Tanrı Tasavvuru -İhmal ve İstismarın İzleri-* (Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2024), 127.

³⁸ Anuştekin - Tokur, “Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ile Tanrı Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, 30.

lehine, Tanrı korkusunda ise erkekler lehine farklılaşmanın olduğu³⁹, Kula (2012) tarafından yapılan araştırmada olumlu Tanrı algısında kızların erkeklerden anlamlı derecede yüksek puan aldığı⁴⁰, Baynal ve Uysal (2023) tarafından yapılan araştırmada Allah sevgisinin kadınlar lehine farklılaştığı⁴¹, Asar (2021) tarafından ise genel Tanrı algısının cinsiyetle farklılaşmadığı ifade edilmektedir.⁴²

Işık vd. (2015) cinsiyetle batıl davranış eğiliminin farklılaşmadığı⁴³; Caspi vd. (2024); olumlu ve olumsuz batıl inançlara inanma ve bunları uygulamaya dökme puanlarının; kadınların erkeklerden, dindarların sekülerlerden daha yüksek olduğu ve belirsizliğe tahammül edemeyenlerin daha fazla batıl inanç davranışına yöneldiğini ayrıca kaygı arttıkça batıl inançlara inanma ve bunları uygulamaya geçirme puanlarının da arttığı ifade edilmektedir.⁴⁴ Zhang ve Xu (2007) tarafından yapılan araştırmada batıl inanç ile cinsiyet arasında fark bulunmadığı tespit edilmiştir.⁴⁵ Safdar vd. (2019) tarafından yapılan araştırmada cinsiyet açısından paranormal inançlarda anlamlı olmayan farklılıklar tespit edilmiştir.⁴⁶ Maqsood vd. (2018) tarafından yapılan araştırmada batıl inancın artmasının cinsiyet tarafından anlamlı şekilde yordandığı ve batıl inançta kadınların erkeklerden anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.⁴⁷

Kadınların ve erkelerin biyopsikososyal özellikleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bireyin Tanrı algısı, kendi kişiliğinin veya hayatı yorumlama şeklinin bir yansıması olarak yorumlanabilir. Bu noktada bireylerin gelişim sürecinde daha pozitif bir kişilik sahibi olmasının hayatının diğer alanlarına fayda sağladığı gibi bireyin Tanrı algısına da fayda sağlayacaktır.

Batıl inancın cinsiyet ile farklılaşmaması, cinsiyetin tek başına belirleyici bir durumunun olmadığını ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Yapılan analiz ve bulgular neticesinde;

³⁹ Melike Oktay - Ayşe Şentepe Lokmanoğlu, "Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Algısı ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Journal of International Social Research* 13/73 (Ekim 2020), 1094-1095.

⁴⁰ Tahsin Kula, *Ergenlerde Öfke Duygusu; Benlik Algısı, Tanrı Algısı, Suçluluk ve Utanç Duyguları Açısından Bir Değerlendirme (Diyarbakır Örnekleme)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2012), 81.

⁴¹ Fatma Baynal - Saliha Uysal, "Relationship Between Psychological Resilience, Forgiveness and God Perception", *Darulfunun İlahiyat* 34/1 (2023), 290.

⁴² Çiğdem Asar, *Tanrı Tasavvuru ve Değerler Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Yalova Örneği* (Ankara: Eskiye Yayınları, 2021), 101.

⁴³ Utku Işık vd., "Aktif Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinde Sporda Batıl İnanç Eğilimi ile Sürekli Kaygı Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/1 (2015), 37.

⁴⁴ Avner Caspi vd., "A Quantitative Examination of Half-Belief in Superstition", *Journal of Individual Differences* 45/1 (2024), 21-22.

⁴⁵ Jie Zhang - Huilan Xu, "the Effects of Religion, Superstition, and Perceived Gender Inequality on the Degree of Suicide Intent: a Study of Serious Attempters in China", *Omega (Westport)* 55/3 (2007), 187.

⁴⁶ Iqra Safdar vd., "Paranormal Beliefs Mediate External Locus of Control and Religiosity", *Journal of behavioural Science* 29/2 (2019), 9.

⁴⁷ Aisha Maqsood vd., "Thinking Styles and Belief in Superstitions: Moderating Role of Gender in Young Adults", *Pakistan Journal of Psychological Research* 33/2 (2018), 343.

H 1.1. Cinsiyete göre batıl inanç farklılaşmaktadır hipotezinin doğrulanmadığı; H 1.2. Cinsiyete göre Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmaktadır hipotezinin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Tablo 5: Sosyoekonomik Durum (Anova Analizi)

Boyut	Gelir	N	$\bar{X}$	SS	F	p	B
Batıl İnanç	¹ Düşük	44	2,410	,882	,178	,837	
	² Orta	198	3,291	,844			
	³ Yüksek	26	2,496	,749			
Seven Tanrı	¹ Düşük	44	3,593	1,151	3,079	,048*	2>1
	² Orta	198	3,987	,940			
	³ Yüksek	26	3,754	1,182			
Tanrı'ya Yönelik Olumlu D.	¹ Düşük	44	3,556	1,138	4,072	,018*	2>1
	² Orta	198	4,036	,976			
	³ Yüksek	26	3,826	1,226			
Uzak/ Umursamaz	¹ Düşük	44	1,954	,864	,985	,375	
	² Orta	198	1,895	,951			
	³ Yüksek	26	2,173	,1,113			
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	¹ Düşük	44	1,932	1,039	1,711	,183	
	² Orta	198	2,212	,912			
	³ Yüksek	26	2,068	1,072			
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	¹ Düşük	44	,813	,813	,845	,431	
	² Orta	198	,930	,930			
	³ Yüksek	26	1,218	1,218			

Tablo 5'te ifade edilen analize göre, batıl inanç ve Tanrı algısının sosyoekonomik duruma göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. "Seven Tanrı ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunun" farklılaştığı bulgulanmıştır. Farkın kaynağı için yapılan Bonferonni (*tabloda B olarak ifade edilmiştir*) analizi sonucunda, her iki alt boyutta sosyoekonomik durumu orta düzey olan bireylerin düşük olan bireylerden ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Mehmedoğlu (2011) sosyoekonomik durum ile Allah tasavvurunun farklılaşmadığını⁴⁸; Hacıkeleşoğlu (2024) sosyoekonomik durumla Tanrı algısının farklılaşmadığını⁴⁹ bulgulanmıştır.

Tunçel (2013) tarafından yapılan çalışmada bireylerin meslekleri ile batıl inançlara sahip olma düzeylerinin farklılaşmadığı⁵⁰; Sinanoğlu ve Sinanoğlu (2012) tarafından yapılan çalışmada kara kedinin uğursuzluk sayılması ile sosyoekonomik durumun farklılaşmadığı⁵¹; Karaca (2001) tarafından yapılan çalışmada alt sosyoekonomik düzeye sahip olan bireylerin üst sosyoekonomik düzeye sahip olan

⁴⁸ Mehmedoğlu, *Tanrıyı Tasavvur Etmek*, 220.

⁴⁹ Hızır Hacıkeleşoğlu, *Ebeveyn Algısı, Kişilik ve Tanrı Tasavvuru* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2024), 222-290.

⁵⁰ Ceyda Tunçel, *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri* (Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2013), 58.

⁵¹ A. Faruk Sinanoğlu - Asena Sinanoğlu, "21. Yüzyıl Malatya'sında Batıl İnançlar", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 31 (2012), 251.

bireylerden daha fazla heteredoks inanç ve davranışa sahip olduğu ifade edilmektedir.⁵²

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duyguların sosyoekonomik düzeyi düşük olan bireylerin sosyoekonomik düzeyi orta olan bireylerden puan olarak anlamlı derecede farklılaşmasının sebebi ekonomik durumun tezahürü olarak görülebilir. Yaşanılan ekonomik zorluklar bireyin Tanrı algısına etki ediyor olabilir. Yaşanılan güçlükler karşısında birey kendini terk edilmiş ve zor bir imtihan geçirdiği hissiyatına da kapılabilir.

Batıl inancın sosyoekonomik düzey ile farklılaşmaması beklenebilir bir durumdur. Bireyin ekonomik gücü ne olursa olsun hayatında problemler yaşayabileceği gerçeğinden hareketle; batıl inancın oluşması ve devamlılığı, bu noktada bağımsız bir tavır sergilemektedir.

Yapılan analiz ve bulgular neticesinde;

H 1.3. Sosyoekonomik duruma göre batıl inanç farklılaşmaktadır." hipotezinin doğrulanmadığı; H 1.4. Sosyoekonomik duruma göre Tanrı algısı (*Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular*) farklılaşmaktadır hipotezinin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Tablo 6: Korelasyon Analizi

Boyutlar	1-	2-	3-	4-	5-	6-
1-Batıl İnanç	1-					
2-Seven Tanrı	,036 ,555	1 -				
3-Tanrı'ya Yönelik Olumlu D.	,058 ,343	,912** ,000**	1 -			
4-Uzak /Umursamaz	,271** ,000	-,382** ,000	-,322** ,000	1 -		
5-Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	,311** ,000	-,223** ,000	-,201** ,001	,706** ,000	1 -	
6-Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	,322** ,000	-,141* ,021	-,126* ,039	,621** ,000	,653** ,000	1 -

Tablo 6'da ifade edilen analizde, katsayı olarak Gürbüz ve Şahin'in (2018) değerlendirmesi esas alınmıştır.⁵³ "Batıl inanç" ile "Uzak/Umursamaz Tanrı" alt boyutunda zayıf düzey ilişki; "Korkutan ve cezalandıran Tanrı" alt boyutunda orta düzey ilişki; "Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular" da orta düzey ilişki bulgulanmıştır.

Olumsuz Tanrı algısı olarak gruplandırabilecek alt boyutların batıl inanç ile ilişkili olması sonucunda; bireyin Tanrı algısı olumsuz bir vasıf kazandıkça, birey batıl inanca meyiletmektedir. Bireyin sıkıntılı ve zor zamanlarında yardım talep edebileceği olumsuz bir Tanrı algısı, bireyi Tanrı yerine batıl inanca sevk edebilir. Bu noktada bireyde var olan Tanrı algısının olumlu olması bireyin Tanrı ile kuracağı ilişkide de önemli bir rol

⁵² Faruk Karaca, "Heteredoks İnanç ve Davranışlar Ölçeği Üzerine Bir Deneme", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2001), 161-162.

⁵³ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*, 262.

oyynamaktadır.

Tablo 7: Hiyerarşik Regresyon Analizi

	Bağımsız Değ.	Bağımlı Değ.	R2	F	Beta	t	p
Model 1	Sabit				1,779	14,483	,000
	Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	Batıl İnanç	,100	30,745	,286	5,545	,000
Model 2	Sabit				1,673	12,845	,000
	Tanrı'ya Yönelik Olumsuz D.	Batıl İnanç	,115	5,377	,184	2,718	,007
	Korkutan ve Cezalandıran Tanrı				,155	2,319	,021

Tanrı algısının batıl inanç üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla uygulanan hiyerarşik regresyon analizi neticesinde; birinci modelde ifade edilen Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt boyutu batıl inancın %10,0'unu açıklarken, ikinci modelde ifade edilen korkutan ve cezalandıran Tanrı alt boyutu eklendiğinde açıklama oranının %11,5'e çıktığı görülmektedir.

Birinci modelde ifade edilen Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt boyutu bağımsız değişkenindeki 1 birimlik artışın bağımlı değişken olan batıl inanç üzerinde anlamlı ve ,286'lık artışa ($\beta=,286$); ikinci modelde ifade edilen korkutan ve cezalandıran Tanrı alt boyutu bağımsız değişkenindeki 1 birimlik artışın bağımlı değişken olan batıl inanç üzerinde anlamlı ve ,155'lik artışa ($\beta=-,155$) götürdüğü görülmektedir.

Yapılan analiz ve bulgular neticesinde;

H 1. Tanrı Algısı Ölçeğinin alt boyutları (*Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular*), Batıl İnanç Davranışları Ölçeğinin anlamlı yordayıcısıdır ve aralarında bir ilişki vardır şeklinde ifaden hipotezinin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Vyse (1997), belirsizliğin batıl inancın oluşması için gerekli ön koşul olduğunu ve batıl inançla ilgili ilk dönem açıklamaların da korkunun motive edici bir özelliği olduğunu ima ettiğini ifade etmektedir. Bireyin baskı altında kaldığı bir süreçte batıl inancın temin ettiği kontrol duygusu olumlu bir yanılısma da olabilmektedir.⁵⁴

Keinan (2002) tarafından; fonksiyonel olarak batıl inancın bireye açıklama ve nedenler sunduğunu, bireyin tehdit oluşturan unsurlar karşısında batıl inanç aracılığıyla çözüm yolları üreterek kontrol sağlayabileceği ifade edilmektedir. Bireyin stres düzeyinin artması ise kontrol hissinin azalmasına sebep olacağı için batıl inanç

⁵⁴ Vyse, *Believing in Magic The Psychology of Superstition*, 49-134.

davranışlarına yönelimin artacağı ifade edilmektedir.⁵⁵

Exline vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada Tanrı'ya karşı duyulan öfke ile Tanrı'ya karşı olumlu duygular arasında orta düzeyde negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bireyde iki duygunun da bir arada bulunabileceği, Tanrı'ya karşı duyulan öfkenin olumlu duyguları engellemediği ya da yok etmediği, bireyin Tanrı'ya karşı olumlu duygu beslemesi onun Tanrı'ya karşı daha az öfke duyması ile bağlantılı olduğu ifade edilmektedir.⁵⁶

Kimter ve Taş (2019) tarafından yapılan araştırmada ilahiyat ve tıp fakültesi öğrencilerinin batıl inanç düzeyleri karşılaştırılmış ve iki öğrenci grubu arasında farklılaşmanın olmadığı⁵⁷; Mutlu vd. (2016) tarafından yapılan araştırmada ise Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda öğrenim gören sporcuların batıl inanç puanlarının diğer fakültelerde okuyanlara nazaran daha yüksek olduğu ve bunun da sporcuların, müsabakalara katılmalarından kaynaklandığı ifade edilmektedir.⁵⁸

Herhangi bir durum ile başa çıkmak için başvuru batıl inanç belki ilk anda bireyin içinde bulunduğu durumu dolaylı olarak geçiştirmesini sağlasa da daha doğrusu birey öyle hissetse de belirli bir zaman sonra birey batıl inancın etkisizliği ile karşı karşıya kalacak ve kendine başka bir çıkış yolu bulmaya çalışacaktır. Bu noktada batıl inancın sürdürülebilmesi güçtür ve en önemlisi batıl inanç kendi yerini başka bir batıl inanca bırakmaktadır. Batıl inanç bu süreçte takıntıya dönüşme ihtimalini barındırmaktadır.

Batıl inancın her ne kadar birey için olumlu ve olumsuz psikolojik etkisi olsa da dini açıdan Tanrı yerine başka bir şeyden medet ummak sorun teşkil etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireyde pozitif, sağlam ve sağlıklı bir Tanrı algısı, bireyin hem kendisi hem de çevresi için fayda sağlamaktadır. Birey yaşadıklarını doğru analiz edip, mantık dışı yüklemeler yerine iyiyi ve kötüyü doğru şekilde konumlandırması hem kendi gelişimi hem de çevresine yararı konusunda bireye çift yönden fayda sağlamaktadır.

Vyse (1997)'in belirsizlik ve korku düşüncesi⁵⁹, Keinan (2002)'in kontrol ve stres yorumu⁶⁰, Exline vd. (2011)'nin Tanrı'ya karşı olumlu duygular ile öfkenin azaldığını bulguları⁶¹ batıl inancın kontrol odaklı⁶² ve belirsizliğin⁶³ oluşturduğu stresle başa

⁵⁵ Giora Keinan, "The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior", *Personality and Social Psychology Bulletin* 28/1 (2002), 103-106.

⁵⁶ Julie J. Exline vd., "Anger Toward God: Social-Cognitive Predictors, Prevalence, and Links With Adjustment to Bereavement and Cancer", *Journal of Personality and Social Psychology* 100/1 (2011), 134-144.

⁵⁷ Nurten Kimter - Nurten Taş, "Üniversiteli Öğrencilerin Batıl İnanç Düzeyleri İle Mutluluk Düzeyleri Ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme", *Kesit Akademi Dergisi* 21 (2019), 205.

⁵⁸ T. Osman Mutlu vd., "Analysis on Some Superstitious Behaviors of University Students Engaging in Tennis", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 6/1 (2016), 329.

⁵⁹ Vyse, *Believing in Magic The Psychology of Superstition*, 49-134.

⁶⁰ Keinan, "The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior", 103-106.

⁶¹ Exline vd., "Anger Toward God: Social-Cognitive Predictors, Prevalence, and Links With Adjustment to Bereavement and Cancer", 134-144.

⁶² Keinan, "The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior", 103-106.

⁶³ Vyse, *Believing in Magic The Psychology of Superstition*, 49-134.

çıkma⁶⁴ yönelik oluştuğunu göstermektedir.

Pargament vd. (1998) stres ve başa çıkma uygulamalarını dini başa çıkma kavramı ile açıklamakta ve “bireyin Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşündüğü olumsuz dini başa çıkma yönteminin, daha düşük yaşam kalitesiyle ve öznel sağlıkla ilişkili” olduğunu ortaya koymaktadır.⁶⁵

Bu açıdan bakıldığında Tablo 6 ve 7’de ifade edilen olumsuz Tanrı algısı ve batıl inanç ilişkine yönelik çalışma sonuçları; Tanrı algısı ve batıl inanç ilişkisinin bir yandan bireyin iyi oluşuna da etki edebileceği öngörüsünü oluşturmaktadır.

Sonuç

Çalışmada, bireylerin Tanrı algılarının batıl inanç ile ilişkisinin ortaya konulması, bu kapsamda Tanrı algısının batıl inancı yordama düzeyinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte hem batıl inancın hem de Tanrı algısının cinsiyet ve sosyoekonomik düzey gibi demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın örnekleminin (%51,5)’ini kadınlar, (%48,5)’ini ise erkekler oluşturmaktadır. Örneklemin (%16,4)’ünün gelir düzeyi düşük, (%73,9)’unun gelir düzeyi orta, (%9,7)’sinin gelir düzeyi yüksektir. Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden oluşan örneklemin yaş ortalaması 20,72’dir. Örneklemin ölçeklerden aldıkları “batıl inanç” puanlarının düşük, katılımcıların “Seven Tanrı alt boyutu” puanlarının yüksek, “Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutu” puanlarının yüksek, “Uzak/Umursamaz Tanrı alt boyutu” puanlarının düşük, “Korkutan ve Cezalandıran Tanrı alt boyutu” puanlarının düşük, “Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular alt boyutu” puanlarının düşük olduğu bulgulanmıştır. Buna göre katılımcıların Allah’ı daha çok olumlu bir şekilde tasavvur etme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre batıl inancın kadın ve erkeklerde farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Kadınların “Seven ile Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunda” ortalama puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bulgular neticesinde; H 1.1. Cinsiyete göre batıl inanç farklılaşmaktadır hipotezinin doğrulanmadığı, H 1.2. Cinsiyete göre Tanrı algısı (Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular) farklılaşmaktadır hipotezinin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Sosyoekonomik durum değişkenine göre batıl inancın farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Sosyoekonomik durumu orta düzey olan bireylerin, sosyoekonomik durumu düşük düzey olan bireylerden “Seven Tanrı ile Tanrı’ya Yönelik Olumlu Duygular alt boyutunda” farklılaştığı tespit edilmiştir. Bulgular neticesinde; H 1.3. Sosyoekonomik duruma göre batıl inanç farklılaşmaktadır hipotezinin doğrulanmadığı; H 1.4. Sosyoekonomik duruma göre Tanrı algısı (Seven Tanrı, Tanrı’ya Yönelik Olumlu

⁶⁴ Keinan, “The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior”, 103-106.

⁶⁵ Kenneth I. Pargament vd., “Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 37/4 (1998), 720.

Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular) farklılaşmaktadır hipotezinin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Çalışmada, "Batıl inanç" ile "Uzak/Umursamaz Tanrı" alt boyutunda zayıf düzey ilişki; "Korkutan ve cezalandıran Tanrı" alt boyutunda orta düzey ilişki; "Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular" da orta düzey ilişki bulgulanmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda; birinci modelde ifade edilen Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt boyutu batıl inancın %10,0'unu açıklarken, ikinci modelde ifade edilen korkutan ve cezalandıran Tanrı alt boyutu eklendiğinde açıklama oranının %11,5'e çıktığı görülmektedir.

Tüm ifade edilenlerle birlikte; H 1. Tanrı Algısı Ölçeğinin alt boyutları (*Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular*), Batıl İnanç Davranışları Ölçeğinin anlamlı yordayıcısıdır ve aralarında bir ilişki vardır şeklinde ifade edilen hipotezin kısmen doğrulandığı tespit edilmiştir.

Arzulanan ve istenilen bireyin sıkıntılı zamanlarında sorunlarını mantıklı, sağlıklı ve yapıcı bir şekilde çözmesidir. Bu çözüm noktalarından birinin de batıl inanç olması istenilen bir durum değildir. Batıl inancın varoluşu ve devam etmesi birçok etkene bağlanabilmektedir. Bu etkenlerden birinin de olumsuz Tanrı algısı olduğu çalışmada ifade edilmektedir. Olumsuz Tanrı algısı olarak gruplandırabilecek alt boyutların batıl inanç ile ilişkili olması sonucunda; bireyin Tanrı algısı olumsuz bir vasıf kazandıkça, birey batıl inanca meylenmektedir. Bireyin sıkıntılı ve zor zamanlarında yardım talep edebileceği olumsuz bir Tanrı algısı, bireyi Tanrı yerine batıl inanca sevk edebilir. Bu noktada bireyde var olan Tanrı algısının olumlu olması bireyin Tanrı ile kuracağı ilişkide de önemli bir rol oynamaktadır. Olumsuz Tanrı algısı ve batıl inanç ilişkisine yönelik çalışma sonuçları; Tanrı algısı ve batıl inanç ilişkisinin bir yandan bireyin iyi oluşuna da etki edebileceği öngörüsünü oluşturmaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar farklı örneklem grupları ile yapılabilir. Tanrı algısı ve batıl inanç araştırmaları farklı yöntemler ile (görüşme, odak grup) gerçekleştirilebilir. Tanrı algısı ve batıl inanç araştırmaları farklı toplumlarda gerçekleştirilerek kültürlerarası karşılaştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Alston, William P. "The Perception of God". *Philosophical Topics* 16/2 (1988), 23-52.
- Anuştekin, Mehmet Nesim - Tokur, Behlül. "Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ile Tanrı Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *The Current Research in Social Sciences and Humanities* 3/4 (2024), 26-39. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12528675>
- Asar, Çiğdem. *Tanrı Tasavvuru ve Değerler Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma: Yalova Örneği*. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2021.
- Aydın, Ali Rıza. "Tanrı Algısına Jungçu Bir Bakış". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 53-61.
- Baynal, Fatma - Uysal, Saliha. "Relationship Between Psychological Resilience, Forgiveness and God Perception". *Darulfunun İlahiyat* 34/1 (2023), 283-305.

- <https://doi.org/10.26650/di.2023.34.1.1269464>
- Benson, Peter - Spilka, Bernard. "God Image as a Function of Self-Esteem and Locus of Control". *Journal for the Scientific Study of Religion* 12/3 (1973), 297-310. <https://doi.org/10.2307/1384430>
- Brevers, Damien vd. "Sport Superstition: Mediation of Psychological Tension on Non-Professional Sportsmen's Superstitious Rituals". *Journal of Sport Behavior* 34/1 (2011), 3-24.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 5. b., 2017.
- Caspi, Avner vd. "A Quantitative Examination of Half-Belief in Superstition". *Journal of Individual Differences* 45/1 (2024), 16-31.
- Çar, Bekir vd. "Sporda Batıl İnanç Davranışlarına Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması". *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)* 14/54 (2023), 1318-1330. <https://doi.org/10.35826/ijoess.4393>
- Çetin, Özer. "Rollo May 'de Tanrı Tasavvuru ve Psikolojik Yansımaları". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/35 (2019), 171-186. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.479395>
- Exline, Julie J. vd. "Anger Toward God: Social-Cognitive Predictors, Prevalence, and Links With Adjustment to Bereavement and Cancer". *Journal of Personality and Social Psychology* 100/1 (2011), 129-148. <https://doi.org/10.1037/a0021716>
- Güler, Özlem. "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/1 (2007), 123-133.
- Gürbüz, Sait - Şahin, Faruk. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. b., 2018.
- Hacıkeleşoğlu, Hızır. *Ebeveyn Algısı, Kişilik ve Tanrı Tasavvuru*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2024.
- Hacıkeleşoğlu, Hızır - Karaca, Faruk. "Ebeveyn Tutumlarının Tanrı Tasavvuru İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2021), 195-236. <https://doi.org/10.21054/deuifd.895310>
- Işık, Utku vd. "Aktif Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinde Sporda Batıl İnanç Eğilimi ile Sürekli Kaygı Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/1 (2015), 31-39.
- Jahoda, Gustav. *The Psychology of Superstition*. London: Allen Lane The Penguin Press, 1969.
- Kalli, Halit - Yılmaz, Sema. "Dini Tutum, Paranormal İnanç ve Eleştirel Düşünme Eğilimi İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 28/2 (2024), 914-934. <https://doi.org/10.18505/cuid.1521799>
- Kanbir, Figen. "Milli Sporcuların Batıl İnanç Eğilimlerinin Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi". *Kesit Akademi Dergisi* 8/31 (2022), 52-70.
- Karaca, Faruk. "Heteredoks İnanç ve Davranışlar Ölçeği Üzerine Bir Deneme". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2001), 145-168.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları, 33. b., 2018.
- Karlık, Zeynep - Kula, M. Naci. "Manevi Zekâ ve Tanrı Tasavvurlarının Travma Sonrası Büyüme İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (Aralık 2024), 368-406. <https://doi.org/10.18498/amailad.1526841>
- Keinan, Giora. "The Effects of Stress and Desire for Control on Superstitious Behavior". *Personality and Social Psychology Bulletin* 28/1 (2002), 102-108. <https://doi.org/10.1177/0146167202281009>

- Kimter, Nurten - Taş, Nurten. "Üniversiteli Öğrencilerin Batıl İnanç Düzeyleri İle Mutluluk Düzeyleri Ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme". *Kesit Akademi Dergisi* 21 (2019), 178-220. <https://doi.org/10.29228/kesit.39650>
- Kısa, Cihad. *Carl Gustav Jung'da Din ve Bireyleşme Süreci*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2005.
- Köse, Ali - Ayten, Ali. "Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/2 (2009), 45-70.
- Kula, Tahsin. *Ergenlerde Öfke Duygusu; Benlik Algısı, Tanrı Algısı, Suçluluk ve Utanç Duyguları Açısından Bir Değerlendirme (Diyarbakır Örnekleme)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2012.
- Küçükköseleci, Çağla. *Yetişkin Bağlanma Stilleri ile Tanrı Algısı Arasındaki İlişkinin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Aracı Değişkeni İle İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2024.
- Lesser, Alexander. "Superstition". *The Journal of Philosophy* 28/23 (1931), 617-628. <https://doi.org/10.2307/2015685>
- Maqsood, Aisha vd. "Thinking Styles and Belief in Superstitions: Moderating Role of Gender in Young Adults". *Pakistan Journal of Psychological Research* 33/2 (2018), 335-348.
- Maranise, Anthony M. J. "Superstition & Religious Ritual: An Examination of their Effects and Utilization in Sport". *The Sport Psychologist* 27 (2013), 83-91.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Tanrıyı Tasavvur Etmek*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- Merriam-Webster*, 21 Şubat 2025. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/superstition>
- Morse, W. H. - Skinner, B. F. "A Second Type of Superstition in the Pigeon". *The American Journal of Psychology* 70/2 (1957), 308-311. <https://doi.org/10.2307/1419345>
- Mutlu, T. Osman vd. "Analysis on Some Superstitious Behaviors of University Students Engaging in Tennis". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 6/1 (2016), 317-330.
- Oktay, Melike - Şentepe Lokmanoğlu, Ayşe. "Üniversite Öğrencilerinde Tanrı Algısı ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Journal of International Social Research* 13/73 (Ekim 2020), 1090-1100. <https://doi.org/10.17719/jisr.11123>
- Özçelik, Ayşe - Taşkın, Osman. "Din Eğitiminde Ailenin Benimsediği Batıl İnançların Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 11/2 (2024), 409-434. <https://doi.org/10.33718/tid.1514905>
- Pargament, Kenneth I. vd. "Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors". *Journal for the Scientific Study of Religion* 37/4 (1998), 710-724. <https://doi.org/10.2307/1388152>
- Safdar, Iqra vd. "Paranormal Beliefs Mediate External Locus of Control and Religiosity". *Journal of behavioural Science* 29/2 (2019), 1-17.
- Sami, Said. *Çocukluk Yaraları ve Tanrı Tasavvuru -İhmal ve İstismarın İzleri-*. Ankara: Eskiyeşi Yayınları, 2024.
- Schippers, Michaéla C. - Van Lange, Paul A. M. "The Psychological Benefits of Superstitious Rituals in Top Sport: A Study Among Top Sportspersons". *Journal of Applied Social Psychology* 36/10 (2006), 2532-2553. <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00116.x>
- Sinanoglu, A. Faruk - Sinanoğlu, Asena. "21. Yüzyıl Malatya'sında Batıl İnançlar". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 31 (2012), 239-257.
- Skinner, B. F. "'Superstition' in the Pigeon". *Journal of Experimental Psychology: General* 121/3 (1992), 273-274. <https://doi.org/10.1037/0096-3445.121.3.273>

- Şahin, Baki. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. ed. Abdurrahman Tanrıoğen. Ankara: Anı Yayıncılık, 5. b., 2021.
- Şimşek, Ali. "Araştırma Modelleri". *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. 80-107. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2653 Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1619, 2012.
- Torgler, Benno. "Determinants of Superstition". *The Journal of Socio-Economics* 36/5 (2007), 713-733. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2007.01.007>
- Tunçel, Ceyda. *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2013.
- Ulu, Fatma. *İşitme Engellilik ve Maneviyat*. Ankara: Sonçağ Akademi, 2. b., 2024.
- Vergote, Antoine. *Din, İnanç ve İnançsızlık (Psikolojik İnceleme)*. çev. Veysel Uysal. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Vyse, Stuart A. *Believing in Magic The Psychology of Superstition*. New York: Oxford University Press, 1997.
- Vyse, Stuart A. *Superstition a Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Yaparel, Recep. "Depresyon ve Dini İnançlar İle Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1994), 275-299.
- Yel, Ali Murat. "Hurafe". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/382-384. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hurafe>
- Yıldız, Murat - Ünal, Vehbi. "Tanrı Tasavvuru ile Engelliliğe Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 8-21. <https://doi.org/10.15869/itobiad.329846>
- Zhang, Jie - Xu, Huilan. "the Effects of Religion, Superstition, and Perceived Gender Inequality on the Degree of Suicide Intent: a Study of Serious Attempters in China". *Omega (Westport)* 55/3 (2007), 185-197. <https://doi.org/10.2190/OM.55.3.b>